

ANAYASACILIK AÇISINDAN ÇOĞUNLUK İLKESİ

Mehmet TURHAN*

Herhangi bir toplumsal grupta ortak bir karar alınması gerektiğinde veya ortak bir düşünce ifade edilmek istendiğinde çoğunlukla salt çoğunluğun oyu veya bazı durumlarda da, örneğin genel seçimlerde olduğu gibi, nisbi çoğunluğun oyunun bütün grubun iradesini veya düşüncesini ifade ettiği kabul edilir. Bugün hemen hemen üzerinde hiç düşünmeden uyguladığımız bu varsayım tarihsel bir gelişim sonucunda ortaya çıkmıştır.¹

Çoğunluk ilkesi bir kişi, bir grup veya bir düşünce için toplanmış oyların o kişi, o grup veya o düşünceye üstünlük sağlayan sayısı olarak tanımlanabilir. Çoğunluk ilkesi uygulamada üç biçimde ortaya çıkabilir: 1) Salt (mutlak) çoğunluk: Bir tarafta toplanan oyların, verilen bütün oyların yarısından fazla olmasıyla oluşan çoğunluk. 2) Nisbi (oransal veya basit) çoğunluk: Toplanan oyların toplamının, bütün oyların yarısından fazla olması gerekmektedir, diğer oy topluluklarından fazla olması. 3) Nitelikli (vasıflı, mevsuf veya mukayyet) çoğunluk: Verilen bütün oyların yarısından fazlasıyla ortaya çıkmayıp, anayasanın veya yasaların belirli durumlarda yarından daha fazla sayıda oylarla geçerli saydığı çokluk.

Çoğunluk ilkesinde kural olarak oylamaya kaulmayanlar değerlendirmeye alınmazlar. Ancak çeşitli sistemler katılmamayı daha değişik düzenleyip değerlendirebilmektedirler. Yine bir grubun veya kurulun toplanabilmesi ve karar verebilmesi için birbirinden farklı yeter sayılar kabul edilebilmektedir. Bunlara sırasıyla toplantı ve karar yeter sayıları denmektedir.

*Doç. Dr., Anayasa Mahkemesi Raportörü.

¹J.G. Heinberg, "History of the Majority Principle", *American Political Science Review*, Vol. XX (Feb. 1926), s. 52-68.

ÇOĞUNLUK İLKESİNİN FELSEFİ TEMELLERİ

Demokrasiler ilke olarak gerçeğin, sağduyunun ve adaletin çoğunluğun kararında yattığına inanmaktadırlar². Çoğunluğun daha doğruyu bulacağı ve daha doğru karar vereceği görüşü genellikle kabul edilmiş bir görüştür.

Aristoteles çoğunluğun doğruyu bulabilmesinin daha olası olduğu konusunda şu görüşü ileri sürmektedir: "... nasıl ki, herkesin katkıda bulunduğu bir şölen, tek bir adamın kesesinden verilen şölene oranla daha iyi olursa, tek tek ele alınca aralarında hiç biri iyi adam olmayan çokluğun hep birlikte ele alındığı zaman (bireysel olarak değil topluca) azlıktan daha iyi olması mümkündür. Her birinin iyilik ve zekadan bir payı olan birçok kişi bir araya getirilince, bunların hepsi birden, birçok eli ve ayağı ve birçok kafası olan çok parçalı bir adam gibi olur. Kişilik ve algılama güçleri bakımından da öyledir. Kamuoyunun (kalabalığın) müzik ve şiir bakımından daha iyi yargıç olması da bu nedendir. Bazıları bazı parçaları, bazıları ötekileri yargırlarlar (değerlendirirler), fakat ortak hükümleri bütün üstünde bir karardır"³.

Günlük yaşamımızda da genellikle çoğunluğun yaptığını yaptığımızda daha doğru ve daha tehlikesiz işler yaptığımızı görmüşüzdür. Örneğin, çoğunluğun alışveriş ettiği mağazalardan alışveriş edecek olursak, büyük bir olasılıkla daha ucuza ve daha kaliteli mallar almış oluruz. Kesin bir kural olduğu söylenemezse de, halkın çoğunluğunun beğenisini kazanan ürünlerin daha iyi ve daha kaliteli ürünler olduğu söylenebilir.

Çoğunluk ilkesinin benimsenmesinin önemli nedenlerinden birini seçeneklerin daha kötü olması oluşturmaktadır. Çoğunluk ilkesi veya yönetiminin bir alternatifini olarak düşünülebilecek olan azınlığın yönetimi hiçbir biçimde kabul edilemez; çünkü azınlığın daha doğru veya akıllı kararlar alabileceği konusunda sağlam bir gerekçemiz yoktur. Ayrıca bu yol bizi büyük bir olasılıkla azınlığın diktatörlüğüne götürecektir.

İkinci bir alternatif olarak düşünülebilecek oybirliği ilkesi ise uygulamada çeşitli sakıncalar ortaya çıkaracaktır. Oybirliği ile anlaşma ve karara varma her zaman doğal bir biçimde ortaya çıkmayabilir. Eğer biz oybirliği konusunda ısrar edecek olursak, grubu oluşturan her bireye mutlak veto yetkisi vermek suretiyle grubun dinamiğini bozmuş oluruz. Her bir bireyin düşüncesine saygı göstermek gerekirse de, o birey acayip olmada kararlıysa, acayip isteklerini gruba dikte ettirmesine izin vermeyi anlamak pek olası değildir. Her zaman için hemen hemen her konuda "hayır" diyebilecek bir kişi olacağı düşünüldürse, oybirliği ilkesinin bizi çıkmazlara götüreceği bir yöntem olacağı anlaşılacaktır. Bir topluluk veya bir grup varolmak istiyorsa mutlaka karşılaşacağı sorunlara zamanında yanıt vermek durumundadır. Bu nedenle her topluluğun ve grubun zorunlu olarak sonuç ortaya çıkaracak bir karar verme yöntemine sahip olması gerekir.

Çoğunluk ilkesi oy eşitliğini de kapsayan siyasi ve hukuksal eşitlik ilkesinden doğmaktadır. Demokrasinin özü siyasi eşitlik ve çoğunluğun ülkeyi anayasa ve hukuka

²Ladislas Konopezynski, "Majority Rule," *Encyclopedia of the Social Sciences*, der. Edwin R. A. Seligman ve Alvin Johnson (New York: The Macmillan Company, 1935), Cilt IX-X, s. 57.

³Aristoteles, *The Politics*, çev. T.A. Sinclair (Harmondsworth: Penguin Books, 1981), s. 202-203 (Kitap III, Bölüm XI).

uygun yönetme hakkıdır. Demokrasilerde yasaların uygulanması açısından fark gözetilmez. Siyasal eşitliğin doğal sonucu, demokrasilerde, yurttaşların seçmen olabilmeye hakkının servet, eğitim, cinsiyet ve ırk bakımlarından bir sınırlamaya tabi tutulmamasıdır. Yine seçimlerde her seçmen eşit ve tek bir oya sahiptir. Seçimlerde her seçmen tek ve eşit oy kullanacağına göre ister istemez çoğunluğun tercihinin benimsenmesi gerekir. Aski düşünülduğünde, yani azınlığın tercihi kabul edilecek olursa, azınlıkta kalanların herbirinin oyu çoğunluktaki bireylerin oyundan daha ağırlıklı olacak ve eşitlik ilkesi zedelenecektir. Henry Mayo bu konuda şunları belirtmektedir: "Ahlaki bakımdan en kuvvetli olan veya bugünün siyasî ortamında en akla yakın gelen iddia siyasî eşitlikten doğan iddiadır. Hükümetin popüler kontrolü ve siyasî eşitlik prensipleri bir defa kabul edildi mi -ki bunlar bugün demokrasi ateşini körtükler- karar vermek için çoğunluk prensibinin uygulanmasını reddetmek çok zor olur"⁴.

Demokrasilerde insanlar öyle bir temel yön bakımından eşit kabul edilmektedirler ki, bu yön onların siyasete eşit olarak katılmalarını haklı kılmaktadır. Acaba demokrasinin uygulanmasını haklı kılan insanlar arasındaki eşitlik ilkesinin temeli nasıl açıklanabilir? İnsanlar arasında büyük farklılıklar bulunmasına rağmen bütün insanlarda öyle bir ortak yön vardır ki, bu yön insanları eşit varsaymamızı gerektirmektedir. Bu yön Carl Cohen'e göre insanın onurudur. Yazar bir insanın diğer bir insandan daha iyi bir aşçı, öğrenci veya yasa koyucu olabileceğini ve bu tür yeteneklerin iyi değerlendirilmesi gerektiğini, ancak iyi bir aşçının daha iyi bir aşçıyla, iyi bir yasa koyucunun daha iyi bir yasa koyucuyla değiştirilebileceğini vurguladıktan sonra şunları belirtmektedir: "Kişi olarak hiçbir insan bir başkasıyla değiştirilemez. Kendisine bu alanda iyi bir yer kazandıran husus sadece insan onuruna sahip olmasıdır; bu onun varlığının esasında bir niteliktir"⁵. İnsanların birbirleriyle eşit olmalarını sağlayan insanlık onuru insanların siyasete eşit olarak katılmalarını gerektirir. Siyasal topluluğun amacı kamu yararını gerçekleştirme. Başka ve daha açık bir deyişle, siyasal topluluğun amacı beraber yaşayan insanların evrensel gereksinimlerini karşılamaktır. Evrensel nitelikteki gereksinimlere de herkesin eşit ilgi ve alaka duyacağı varsayılır⁶. İnsanlar sadece durumları nedeniyle siyasal toplumun üyeleri olmaktadır. Yani siyasal toplumun üyeleri olmaları insan olmalarından kaynaklanmaktadır. Herhangi demokratik bir ülkenin

⁴ Henry Mayo, *Demokratik Teoriye Giriş*, çev. Emre Kongar (Ankara: Türk Siyasal İlimler Derneği Yayını, 1964), s. 154. Orhan Aldıkaçtı demokrasilerde üç temel hakkın bulunduğunu ve bunlardan birinin yasa önünde eşitlik olduğunu söylemektedir. Diğer iki hak yazara göre "düşünce özgürlüğü" ve "kamu hizmetlerine girme" haklarıdır. Bakınız: Orhan Aldıkaçtı, *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1982), s. 208-209. Ayrıca bakınız: John Randolph Lucas, *Democracy and Participation* (Harmondsworth: Penguin Books, 1976), s. 37. Çoğunluk ilkesinin birleştirici ve bütünleştirici bir yönü vardır. Çoğunluk ilkesi uygulandığında ülkeyi yönetebilmek için aradaki farklılıkların azaltılıp bir yerde birleşmek gerekecektir. Bu konuda bakınız: Herman Finer, *Theory and Practice of Modern Government* (New York: Henry Holt and Company, 1949), s. 81.

⁵ Carl Cohen, *Democracy* (North Carolina: University of Georgia Press, 1971), s. 251. Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın 1. maddesinin "insan onurunun korunması"yla başlaması bu açıdan çok anlamlıdır.

⁶ Cohen, a.g.e., s. 255. Özel hukuk alanında eşitlik ilkesi konusunda bir çalışma için bakınız: Merih Kemal Omağ, "Anonim Şirketler Hukukunda Eşit İşlem İlkesi," *Hukuk Araştırmaları*, Cilt I (Ocak-Nisan 1984), s. 1-8.

yurttaşı olabilmek için zeki olmak, sağlıklı olmak veya zengin olmak gerekmez; demokratik siyasal topluluğa üyelik ortak insanlık temeline dayanır. Sadece yurttaş olmak seçme, seçilme ve siyasal faaliyetlerde bulunma hakları bakımından yeterlidir. Yurttaşlar bu hakları kullanmak açısından birbirleriyle eşitler⁷. Onur kavramı monarşi, aristokrasi ve demokrasi arasındaki zihniyet farklılığını da yansıtmaktadır. Ne kadar sınırlanmış, anayasallaşmış ve demokratlaşmış olursa olsun monarşi ve aristokrasilerde geçmişten kalan ve günümüzün eşitlik ilkesine ters düşen birtakım ayrıcalıklar vardır. Demokratik bir cumhuriyetin bütün yurttaşların ortak iradelerinin ürünü olması gerekir ve bu nedenle de böyle bir cumhuriyet kavramı insan onurunu da içerir.

Eşitlerarası tarafsızlığı gerçekleştirebilecek bir yöntem olan çoğunluk ilkesinin demokrasinin temeli olarak düşünülmüş ulusal egemenlik veya halk egemenliği kavramlarıyla da çok yakın ilişkisi vardır. Hiç kuşkusuz "egemenliğin kayıtsız şartsız ulusa ait olması" demokrasiyi öngören bir ilkedir. Çünkü en üstün buyurma gücünün ulusa ait olduğu bir devlette, hükümet sisteminin halkın kendi kendini yönetmesi esasına dayanması gerekir. Ancak ulusal irade ve halk iradesi kavramlarını incelediğimizde bu her iki kavramın da sonunda bizi çoğunluk ilkesine götürdüğünü görürüz. Seçimlerden sonra ulusal iradenin belirlediğinden söz edildiği zaman bunun gerçekte çoğunluğun bir tercihi olduğu ortadadır. Ulus geçmiş ve gelecekteki kuşakları içine alan soyut ve manevi bir kavramdır. Halk ise daha somut bir kavram olup o ülkede o an yaşayanları ifade eder. Yine de halk topluluğunu oluşturan kişilerin belirli bir noktada oybirliğine yakın bir biçimde birleşikleri düşünülse de, sonuçta ortaya çıkan, kişisel iradelerin toplamından başka bir şey değildir. Münici Kapani'nin şu görüşlerine katılmamak imkansızdır: "Son tahlilde -ve gerçekçi bir açıdan bakıldığı zaman- seçimler sonunda beliren ne millî irade, ne genel irade, ne de halk iradesidir: sadece seçimde oy kullanmış olan seçmen topluluğunun siyasal tercihidir. (Bu, seçim sistemine, seçime katılma oranına ve oyların partiler arasında dağılışına göre bazen seçmen kitesinin azınlığının siyasal tercihi de olabilir). Kabul etmek gerekir ki, "millî irade" ile "seçmen topluluğun siyasal tercihi" arasında büyük bir uçurum vardır"⁸.

Sayıyorum ki, ulusal egemenlik veya halk egemenliği kuramının esas tehlikeli yanı egemenlik kavramına dayanmasıdır. Bilindiği gibi egemenlik klasik anlamında mutlak ve sınırsız bir iktidarı ifade eder. Eğer ulusal irade uygulamada çoğunluğun iradesi olarak ortaya çıkmaktaysa, bu bizi ister istemez "sayı üstünlüğü rejimi"ne götürecektir. Oysa demokrasilerde çoğunluk ilkesinin sınırları vardır⁹.

⁷ Cohen, a.g.e., s. 257. 1982 Anayasası diğer Cumhuriyet dönemi Anayasalarımızda da olduğu gibi Türk olabilmek için sadece Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olmayı öngörmektedir.

⁸ Münici Kapani, *Politika Bilimine Giriş* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1988), s. 77-78.

⁹ John C. Calhoun sayısal çoğunlukta halk kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerektiğini, ikisinin ayrı ayrı şeyler olduğunu belirtmiştir. Yazara göre bu karıştırmanın nedeni sayısal çoğunluğun tek çoğunluk olarak düşünülmesi ve çoğunluğun azınlığı içerdiğidir. Bu düşünceler yanlış düşüncelerdir. Bakınız: John C. Calhoun, *A Disquisition on Government and Selections from the Discourse*, der. C. Gordon Post (Indianapolis: Bobbs-Merill/American Heritage Series, 1953), s. 23-25.

ÇOĞUNLUK İLKESİNİN SINIRLARI

Çoğunluk ilkesi çok belirgin bir kavram değildir. Normal olarak çoğunluk dediğimizde grubun yarıdan fazlasını anlarız. Buna daha önce belirttiğimiz gibi salt çoğunluk diyoruz. Ancak salt çoğunluk sunulan seçenekler ikiden fazla olduğunda her zaman çok açık sonuçlar vermemektedir.

Seçmenlerin karşısına iki seçenek sunulduğunda çoğunluk sistemi gereğince en çok oyu alan alternatifin kazandığı kabul edilecektir. Ancak şimdi seçmenlerin üç seçenekle karşı karşıya kaldıklarını düşünelim. Bunlar A, B ve C olsun. Ve yine seçmenlerin bu seçenekleri şöyle sıraladıklarını varsayalım:

	Grup			
	I	II	III	
Seçeneklerin	A	C	B	
sıralanması	B	B	C	
<u>Alınan oylar :</u>	C	A	A	Toplam oy: 100
	55	25	20	

A seçeneği 55 kişi tarafından salt çoğunlukla tercih edildiğinden bu seçeneğin kabul edilmesi gerekir. Bu salt çoğunluk ilkesinin gereğidir.

Eğer hiçbir seçenek salt çoğunlukla birinci tercih olarak sıralanmaz ise, ne olacaktır? Örneğin I. Grup 40, II. Grubun 35 ve III. Grubun da 25 kişiden oluştuğunu varsayalım:

	Grup			
	I	II	III	
Seçeneklerin	A	C	B	
sıralanması	B	B	C	
<u>Alınan oylar :</u>	C	A	A	Toplam oy: 100
	40	35	25	

Böyle bir durumda çoğunluğu bulabilmek için Condorcet'in ölçütünü kullanmak gerekir. Yapılması gereken A'yı B, B'yi C ve C'yi A ile karşı karşıya getirmektir. Bu kural uygulandığında B C'yi 65-35 (I. ve III. Gruplar karşısında II. Grup) ve B de A'yı 60-40 yenecektir (II. ve III. Gruplar karşısında I. Grup). Üçüncü eşleştirilerek yapılan oylamada, C A'yı 60-40 alt edecektir (II. ve III. Gruplar karşısında I. Grup). B seçeneği A ve C seçeneklerini ve C seçeneği de A seçeneğini yendiğinden bu durumda Condorcet'in ölçütüne göre B seçeneği galiptir.

Ancak bazı durumlarda seçmenlerin tercihler dizisi Condorcet'in ölçütünü uygulama olanağı vermeyebilir. Bunu şöyle bir örnekle açıklayabiliriz:

	Grup			
	I	II	III	
Seçeneklerin sıralanması	A B	C A	B C	
<u>Alınan oylar :</u>	C 40	B 30	A 30	Toplam oy: 100

Bu örnekte A B'yi (I. ve II. Gruba karşı III. Grup); B C'yi 70-30 (I. ve III. Gruplar karşı II. Grup) ve C de A'yı 60-40 (II. ve III. Gruplara karşı I. Grup) altedecektir. Böyle bir durumda, yani "döngüsel çoğunluklar"ın bulunduğu durumlarda Condorcet'in ölçütü uygulanamaz ve kimin kazandığı belli olmaz. Bu durumda ancak nispi çoğunluk ilkesi uygulanabilir ve diğer seçeneklerden daha fazla oy alanın kazandığı söylenebilir. Örnekte bu A seçeneği olmaktadır. Seçmenlerin alternatifleri (ikiden fazla) istenirliklerine göre sıralayabildikleri alması söz konusu olduğunda, çoğunluk ilkesi tatminkar bir biçimde işlememektedir¹⁰.

Demokrasilerde çoğunluk ilkesinin sınırlarının bulunduğunu herkes kabul etmektedir. Hiç kuşkusuz demokrasilerde kural ülkeyi seçimleri kazanan parti veya partilerin yönetmesidir. Ancak bu çoğunluk her istediğini her zaman yapamaz. Robert A. Dahl duyarlı bir demokrasinin sekiz kuramsal garantiyi taşıması gerektiğini söylemektedir. Bunlar örgüt kurma ve örgütlere kaulma özgürlüğü, düşüncüyü ifade özgürlüğü, oy verme hakkı, kamu görevlerine getirilme hakkı, siyasal liderlerin seçmen tercihini kazanma için yarışma hakları, değişik haber kaynaklarının varlığı, serbest ve adil seçimler ve hükümet politikalarını oylara ve diğer tercih belirtilerine dayandırmak için gerekli kurumların bulunması¹¹. Görüldüğü gibi demokrasiyi çoğunluk ilkesi ile eş anlamlı olarak ele almak olanağı yoktur. Demokrasilerde çoğunluk ilkesinin en önemli sınırını özgürlükler oluşturur.

ÇOĞUNLUK İLKESİ VE ÖZGÜRLÜKLER

Robert A. Dahl'ın belirttiği sekiz kuramsal garantiden ilk altısının özgürlüklerle ilgili olduğu görülmektedir. Bu nedenle demokrasilerde çoğunluk ilkesinin ilk ve en önemli sınırını özgürlükler oluşturmaktadır diyebiliriz.

Özgürlükler demokratik sürecin ayrılmaz parçalarıdır. Burada amaçlanan geleneksel hak ve özgürlüklerdir. Sosyal haklar ve ödevler, yani çalışma hakkı, dinlenme hakkı, sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması gibi hak ve özgürlükler demokratik sürecin işleyişi açısından geleneksel hak ve özgürlükler denli önemli değildir.

¹⁰Robert A. Dahl, *Democracy and Its Critics* (New Haven: Yale University Press, 1989), s. 144-146. (Verilen örnek bu kitaptan alınmıştır.) Bu kitabın Türkçe çevirisi için bakınız: Robert A. Dahl, *Demokrasi ve Eleştirileri*, çev. Levent Köker (Ankara: Türk Siyasal İlimler Derneği ve Türk Demokrasi Vakfı Ortak Yayını, 1993), s. 182-184.

¹¹Robert A. Dahl, *Polyarchy: Participation and Opposition* (New Haven: Yale University Press, 1971), s. 3. Ayrıca bakınız: Toktamış Ateş, *Demokrasi* (Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994).

Geleneksel hak ve özgürlükler üçe ayrılabilir. İlk olarak gerçek ve eşit katılmayı sağlayan hak ve özgürlükler vardır. Örneğin, düşünceyi açıklama ve yayma hakkı, seçme, seçilme ve siyasal faaliyette bulunma hakkı, siyasal parti kurma hakkı, partilere girme ve partilerden ayrılma ve dernek özgürlüğü bu gruba girmektedir. İkinci olarak hukuk devletini gerçekleştiren hak ve özgürlükler gelir. Örneğin, hak arama özgürlüğü, doğal yargıç ilkesi, ceza yasalarının geçmişe uygulanmazlığı ilkesi, kişi özgürlüğü ve güvenliği, adil yargılanma hakkı, kanunilik ilkesi. Üçüncüsü din ve vicdan özgürlüğü ve kendi ana dilinde eğitim-öğretim hakkı gibi dinsel ve etnik grupları koruyan özgürlüklerdir¹². Demokrasi bu hakların ve bunlarla ilişkili diğer bazı hakların çoğunluğa karşı korunmasını gerektirir. Eğer çoğunluğun bu hakları tanımama veya yok etme hakkı olursa, azınlıkta kalanların gelecekte çoğunluk olabilme şansları ortadan kaldırılmış olur¹³.

Çoğunluk yönetiminin özgürlüklere müdahaleleri özellikle şu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Parlamentoda çoğunluğu elde eden parti veya partiler bu çoğunluklarını sürdürebilmek için çeşitli oyunlara kalkışabilirler. Örneğin, eğer seçimlerin yapılacağı tarihi belirleyebiliyorlarsa, seçimleri ekonomik bakımdan kendilerine en uygun olan zamanda yapmak isterler. Seçim çevrelerini belirleme yetkileri varsa, bu belirlemeyi kendi lehlerine yapabilirler. Yine parlamentodaki çoğunluk seçim sistemini değiştirebiliyorlarsa, seçimleri kazanacağını düşündüğü bir seçim sistemine göre yapmak isteyecektir. Bazen ülkede çoğunluğu sağlayan partiler menfaatlerine ters düşüğü için veya bir anlık bir hırs veya tutkuyla hukuk devletini gerçekleştiren hak ve özgürlükleri bir kenara itmek isteyebilirler. Örneğin, eğer çoğunluğun menfaatine uygun düşüyorsa, bazı kişilerin taşınmaz malları gerçek karşılıkları verilmeden kamulaştırılabilir. Sık raslanan bir durum da halktan gelen baskıyla veya parlamento içindeki çoğunluğun geçici bazı duygusal etkenlerle kendilerine ters düşen milletvekillerinin milletvekilliklerini düşürmesi veya dokunulmazlıklarını kaldırılmasıdır. Çoğunluk bazen duygusal nedenlerle bazen de menfaatlerine ters düşmesi nedeniyle ülkede yaşayan dinsel veya etnik azınlıkların haklarını çiğneyebilir. Eskiden dinsel fanatizm çoğunluğun azınlık üstündeki baskısının nedeniydi. Günümüzde de etnik nefretle birleşen dinsel farklılıklar bu tür baskıların kaynağını oluşturmaktadır¹⁴.

Giovanni Sartori demokratik sistemin birden çok partinin varlığını gerektirdiğini ve siyasal açıdan azınlıkta kalanların mutlaka korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Demokrasiyi birden çok partinin varolduğu bir sistemde azınlıkta kalanların haklarına saygı gösterilen bir rejim olarak tanımlayan yazar, bu konuda şunları yazmaktadır: "Demokratik bir sistem felce uğramak istemiyorsa, parlamentodaki sandalyelerin çoğunluğunu denetleyen partinin ülkeyi yönetme hakkına ve iradesine ve yasalarını azınlıkta kalan partilere kabul ettirme yetkisine sahip olması gerekeceği açıktır. Bunun yanında, en azından bir ilke olarak belirtilmelidir ki, bu yetkinin çok aşırı sonuçları ortaya çıkabileceği de bilinmelidir. Demokrasilerin yaşamına seçimle gelmiş meclislere aşırı takdire dayanan yasama yetkileri verilerek son verilebileceği açıktır. Bu nedenle, bu

¹²Jon Elster, "Majority Rule and Individual Rights," *On Human Rights: The Oxford Amnesty Lectures*, der. Stephen Shute ve Susan Hurley (New York: Basic Books, 1993), s. 181.

¹³Mayo, a.g.e., s. 158.

¹⁴Elster, a.g.m., s. 182-183.

görüş açısından, çoğunluğa çoğunluk olması nedeniyle sahip olduğu hakkı aşırı kullanması durumunda sistemin demokrasi olarak işlemeyeceği uyarısı yapılmalıdır. Tartışma şöyle bir yol izlemektedir: Eğer bir çoğunluk yetkilerini sınırsızca kullanırsa, kendisini sürekli bir çoğunluk durumuna getirmesi zor olmayacaktır. Ve eğer azınlığa dönüştürülemeyen bir çoğunluk varsa, artık bir demokratik çoğunluktan (oyunun kuralı çoğunluk ilkesi olan bir sistemden) söz edemeyiz. Çünkü çoğunluk ilkesi, siyasal yapının çeşitli parçalarının iktidarın kullanılmasında yer değiştirebildiği, değişebilen çoğunlukları gerektirir¹⁵.

Gerçekten eğer demokrasi çoğunluğun yönetiminden daha fazla bir anlama gelmiyorsa, Reginald Bassett'in söylediği gibi, Almanya'daki Nasyonal Sosyalist rejimi de demokratik bir rejim olarak nitelendirmemiz gerekecektir. Demokratik koşullarda, çoğunluğun amacını gerçekleştirme hakkı koşulsuz ve sınırsız değildir. Azınlığın sınırlandırıcı hakları vardır. Ayrıca çoğunluk sahip olduğu hak ve yetkileri koşulların el verdiği ölçüde en üst düzeyde sınırlılık, ılımlılık ve ölçülülük içinde kullanılmalıdır. Bu azınlığın çoğunlukça alınan kararlara uyma yükümlülüğünün karşılığıdır. Demokratik ülkelerde çoğunluk ve azınlık özgürlük ortamında yapılan tartışmalar sonucunda doğmaktadır¹⁶. Günümüzde demokrasi anlayışı sayı üstünlüğünü çok aşan bir anlayışı yansıtmaktadır.

Çağımızın demokrasilerinde çoğunluk ilkesini sınırlayan araçlar esasta dört tanedir: Anayasacılık, anayasa yargısı, kuvvetler ayrılığı ve denge ve denetim mekanizmalarıdır. Bazı ülkelerde bu dört mekanizmada bulunmaktadır. Bu tür ülkelerde anayasa yargısı, kuvvetler ayrılığı ve denge ve denetim mekanizmaları sert bir anayasa içinde yer almaktadır. Anayasa yargısı ülkedeki anayasının yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlayan bir araçtır. Bu aracın işleyebilmesi için anayasa yargısı yapan mahkemenin devletin diğer organlarından bağımsız olması gerekir. Genel olarak tüm denge ve denetim mekanizmalarının kuvvetler ayrılığını gerektirdiğini söyleyebiliriz: Eğer A'nın B'yi denetlemesi isteniyorsa, A mutlaka B'den belli ölçüde bağımsız olmalıdır. Başka bazı ülkelerde ise, örneğin İngiltere'de, bu mekanizmaların hiçbiri olmayabilir. Yine de çoğunluk yönetimine yazılı olmayan anayasaca sınırlamalar getirilmiş olabilir¹⁷.

Anayasacılıktan kaynaklanan anayasaların, ister yazılı olsun ister yazılı olmasın, temel amacı keyfi iktidarı önlemek ve özgürlükleri korumaktır. Keyfi iktidarın önlenmesi ve sınırlı hükümetin gerçekleştirilmesi çağımızın demokrasilerinin en önemli özelliğini oluşturmaktadır¹⁸.

¹⁵ Giovanni Sartori, *Democratic Theory* (Detroit: Wayne State University Press, 1962), s. 239. Sartori bu önemli yapıtı yeniden gözden geçirerek ve çeşitli eklemeler yeniden basmıştır. Bakınız: Giovanni Sartori, *The Theory of Democracy Revisited* (New Jersey: Chatam House Publisher, 1987).

¹⁶ Reginald Bassett, *The Essentials of Parliamentary Democracy* (London: Frank Cass and Co. Ltd., 1964), s. 96-97.

¹⁷ Elster, a.g.m., s. 186-187.

¹⁸ Giovanni Sartori, "Constitutionalism: A Preliminary Discussion," *American Political Science Review*, 56 (Dec. 1962), s. 853-864. Ayrıca bakınız: Robert P. Kraynak, "Tocqueville's Constitutionalism," *American Political Science Review*, 81 (Dec. 1987), s. 1175-1195.

İLGİSİZ ÇOĞUNLUKLAR ve İLGİLİ AZINLIKLAR

Çoğunluk ilkesi yalnızca tercihleri belirlediği, ancak tercihlerin yoğunluk derecesini dikkate almadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştiriye göre % 51 gibi kayıtsız ve lâkayt bir çoğunluğun tercihinin % 41 gibi ilgili ve istekli bir çokluğun tercihinin üstün olacağı söylenemez. İnsanların istekleri farklı farklı ve derece derecedir. Bazı durumlarda bazı istek ve arzular bazıları için çok önemli iken, bazıları için olsa da olur olmasa da olur biçimindedir. Bu konuda şöyle düşünülebilir: Eğer demokrasiler kişilerin mutluluklarıyla ilgileniyorsa, tercihlerin sayısı yanında yoğunluk derecesini de dikkate almalıdır. Bu aynı zamanda demokrasinin temeli olan siyasal eşitlik gereğidir; çünkü kişiler istek ve tercihlerinin yoğunlukları açısından da eşit olmalıdırlar.

Bu söylenenler esasta doğru olmakla birlikte kişilerin tercihlerinin yoğunluğunu saptayabilecek objektif bir ölçüt bulmak olanaksız görünmektedir. Yoğunluk subjektiftir. Bazı kişiler hemen hemen herşeyi çok aşırı ister yaradılıştaki, bazıları ise hemen hemen herşeyi çok aşırı ister yaradılıştaki, bazıları ise hemen hemen hiçbir şeyi aşırı istemez karakterdedir. Bu subjektiflikten kurtulabilmenin yolu bu ilkeyi kişilerin menfaatleri açısından ele almaktır. Böylece, kişilerin psikolojik duyarlılıkları yerine, kişilerin menfaatleri ve bu menfaatlerin önemli olup olmamasına göre hareket edilecektir. Yani alınan kararlardan kişilerin hangi menfaatlerinin olumlu hangilerinin olumsuz etkilendiği saptanacaktır. Bu eşitlik ilkesine de uygundur; çünkü kişilerin menfaatleri eşit işleme tabi tutulmaktadır. Bu söylenenlerin geçerli olabilmesi için koşul, demokrasinin kişilerin menfaatlerini ve isteklerini ele alan bir sistem olarak ele alınmasıdır. Demokrasilerde kullanılan oylar yalnızca kişilerin belirli konulardaki yargılarını ifade ediyorsa, o zaman bu yargıların yoğunluk derecesini ele almak gerekecektir. Bu ise bizi doğru olmayan yönlere götürecektir. Duyguların yoğunluğu yargıların niteliği konusunda güvenilir bir gösterge oluşturmaz. Bazı kişiler bilgisizliklerinden veya önyargılı olmalarından ötürü belirli konularda güçlü yargılara sahip iken, bazıları ise sorunların karmaşıklığını iyi bildiklerinden güçlü yargılara sahip olmayabilirler¹⁹.

Bu noktada çok eski ve bilinen bir tartışma ortaya çıkmaktadır: Madem ki, demokrasi halkın istek ve menfaatlerini gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş bir yönetim biçimidir, o halde iyi ahlak sahibi, iyi eğitimden geçmiş ve halkın menfaat ve isteklerini bilen bir diktatör bu amaçları daha iyi gerçekleştirebilir. Buna verilebilecek en iyi yanıt J. S. Mill'in şu sözleri olmaktadır: "Herkesin ve her kişinin menfaati ve hakları ancak ilgili kimsenin kendisi bunları savunma yetenek ve alışkanlığına sahipse gözetilmekten korunmuş olur"²⁰. Bu nedenle yine Mill'in belirttiği gibi, "(Ü)lküsel olarak en iyi hükümet biçiminin, egemenliğin, ya da son kertede en üst denetleme gücünün, toplumun tüm bireylerinde bulunduğu ve her yurttaşın toplum içindeki egemenliğin kullanılmasında yalnız söz sahibi değil, aynı zamanda arada sırada da olsa, yerel ya da genel bir kamu görevini kişisel olarak yerine getirmek üzere hükümette bir görev yüklenmeye çağırıldığı hükümet biçimi olduğunu göstermekte bir zorluk yoktur"²¹.

¹⁹ Peter Jones, "Political Equality and Majority Rule," *The Nature of Political Theory*, der. David Miller ve Larry Siedentop (London: Clarendon Press, 1983), s. 163.

²⁰ John Stuart Mill, *Considerations on Representative Government* (New York: Forum Books, 1958), s. 43.

²¹ Mill, a.g.e., s. 42.

ÇOĞUNLUĞUN TATMİNİ veya ORANTILI TATMİN

Demokrasilerde çoğunluk ilkesini yalnız siyasal kararların alımında değil, kararların kişiler ve menfaatleri üzerindeki etkilerinde de düşünmek mümkündür. Herhangi bir örgütte o örgütün aldığı kararlardan örgütü oluşturan üyeler etkilenirler. Bu nedenle kuramsal olarak her üyenin o örgütün kararlarının verilme sürecine katılmak istediğini varsayabiliriz. Demokrasilerde herkes menfaatleri tehlikeye düştüğünde menfaatlerini korumak ve gerçekleştirmek konusunda birbirleriyle eşit olmalıdır. Bir başka deyişle, kişilerin menfaat ve isteklerine eşit davranılması gerekir. Bu düşüncenin ışığı altında şu söylenebilir: Öyle bir siyasal karar verme yöntemi benimsenmelidir ki, bu yöntem herkesin menfaatini gerçekleştirme isteğine ve gerçekleştirmesine eşit bir biçimde karşılık versin. Ve yine denebilir ki, siyasal sistemdeki karar verme yöntemi eğer kişilerin menfaatlerine ve bunları gerçekleştirme isteğine eşit davranabiliyorsa adil, böyle değilse adil değildir²².

Demokrasilerde bu sorun çoğunluk ilkesiyle çözümlenmiştir. Yani çoğunluğun menfaat ve isteklerinin geçerli olacağı kabul edilmiştir. Ancak bu çoğunluk ilkesi acaba menfaatlerin tatmini açısından her zaman doğru sonuçlar ortaya çıkarmakta mıdır? Peter Jones şöyle bir örnek vermektedir: Bir sitede oturanlar o sitenin sorunlarını çoğunluk ilkesine göre çözümlenmektedirler. Sitedekilerin üç konuda karar vermek zorunda olduklarını ve herkesin tek ve eşit oya sahip olduklarını düşünelim. 1) Yolun kenarını asfaltla ya da kaldırım taşlarıyla kaplayabilirler. Asfalt daha ucuz, kaldırım taşları ise daha pahalı ama gösterişlidir. 2) Yolun kenarında bulunan aydınlatmada kullanılan gösterişli ama pahalı gaz lambalarını muhafaza edilebilir, ya da daha ucuz ve daha fazla aydınlatma gücüne sahip elektrik lambaları takabilirler. 3) Yolun kenarlarını ağaçlandırıp daha temiz ve güzel bir çevre yaratabilirler veya tasarrufta bulunup bu işten vazgeçebilirler. Bu sitede oturanların üçte ikisinin tasarruftan yana, üçte birinin ise estetik görünüme daha fazla önem verenlerden oluştuğunu varsayalım. Bu durumda sürekli olarak tasarruftan yana olanların menfaatleri gerçekleşecek, buna karşılık estetik görüntüye önem verenlerin hiçbir menfaati karşılanamayacaktır. Bu çözümün doğruluğu tartışma götürür; çünkü site sakinlerinin üçte ikisinin bütün istekleri gerçekleşirken, üçte biri sürekli hiçbir şey elde edememektedir. O halde neden verilecek üç karardan ikisinin çoğunluğun istediği, birinin de azınlığın istediği yönde olması düşünülmesin? Bu ise bizi demokrasilerde orantılı tatminin ciddi olarak düşünülmesi gerektiği sonucuna götürmektedir²³.

Yukarıdaki örnek demokrasilerin en önemli ve çetrefil sorunlarından birini ortaya çıkarmaktadır. Bu sürekli azınlıkta kalanların demokrasilerdeki sorunu konusudur. İster istemez herhangi bir ülkede sürekli olarak azınlıkta kalanlar hiçbir kararın istek ve menfaatleri doğrultusunda verilmediğini görecekler ve demokratik sistemden soğuyacaklardır²⁴. İşte bu nedenle demokrasilerin değişen çoğunlukları gerektirdiği savunulmuştur. Carl Cohen bu konuda şunları yazıyor: "Birçok etken ve bu arada anayasal yasaklar ve güvenceler çoğunluğun sınırlandırılmasında yardımcı olabilir.

²²Jones, a.g.m., s. 166.

²³Jones, a.g.m., s. 167-168. Ayrıca bakınız: Calhoun, a.g.e., s. 22-23.

²⁴Bu nedenle çok uluslu devletlerde çoğunluk ilkesi farklı bir biçimde işleyecektir. Bakınız: Otto Kimminich, "The Organization of Multinational State," *Law and State*, Vol. 37 (1988), s. 14-15.

Bununla beraber çoğunluk yeteri kadar güçlü ve istediğini yapmada kararlı ise, bu tür bir çoğunluğu dışarıdan getirilecek sınırlamalar durduramaz. Yasalar ve kurumlar değiştirilebilir, teamüller inkar edilebilir, hatta yazılı ve sert anayasalar bile etkisizleştirilip uygulanmayabilir. ... İnsanoğlunda doğal güdüler olan kişisel çıkar ve iktidar hırsının demokrasiyi bir yıkıntı haline getirmesini acaba ne engelleyebilir? Şu iki unsur diğer etmenlerden daha iyi ve başarılı bir biçimde bu sınırlamayı gerçekleştirmektedir. İlk unsur, o toplumu oluşturan kişilerin yaradılışlarının ve alışkanlıklarının yönetime genel katılımın sürmesine izin verir biçimde olmasıdır. İkincisi, uzun bir zaman diliminde ve oldukça çok sayıdaki sorunlar üzerinde kurumsal bir dengenin gelişmiş olması olmaktadır. Herhangi bir konuda istediği gerçekleşen çoğunluk, aynı üyelik karşısında, diğer çoğunlukları da oluşturmamalıdır. Böylece, çoğunluğun eşit yüzdesi (veya hemen hemen eşit olan yüzdesi) denetimini "çoğunluk" olarak sürdürürken, bu yüzdeyi oluşturan elemanlar konudan konuya ve zamandan zamana sürekli olarak değişeceklerdir. İlimli ve sağlıklı bir demokraside gerçekte yöneten belirli bir çoğunluk değil, sürekli olarak üyeleri değişen çoğunluklardır. Ben bunu 'değişen çoğunluklarla yönetim' olarak adlandırıyorum"²⁵.

Demokrasilerde çoğunlukların değişken olması bizi çoğunluğun diktatörlüğünden koruyacaktır. Değişkenlik yurttaşlara toplum içinde çeşitli rollere sahip olduklarını gösterecektir. Yurttaşlar bazen yönetici çoğunluk rolüne uygun hareket ederlerken, bazen de yönetilen azınlık rolüne uygun davranmak zorunda kalacaklardır. Bugün yönetici olan çoğunluk yarın yönetilen azınlık durumuna geleceğini bileceğinden kendisine yapılmasını istemediği şeyleri azınlıkta kalanlara yapmayacaktır.

ANAYASAL DEVLET ve ÇOĞUNLUK İLKESİ

Demokrasinin biçimsel bir aracı olan çoğunluk ilkesi John Rawls'a göre adaletin iki temel ilkesine bağlıdır. Adaletin bu iki temel ilkesi şunlardır: (1) Her birey, diğer bireylerin benzer özgürlükleriyle uyumlu olmak üzere, en kapsamlı bir biçimde temel özgürlüklere sahip olma konusunda eşit hakka sahip olmalıdır (Eşit özgürlük ilkesi). (2) Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öylesine düzenlenmelidir ki, söz konusu eşitsizliklerin (a) akla uygun biçimde herkesin yararına olması ve (b) herkese açık konum ve görevlere bağlı olması beklenmelidir²⁶. John Rawls temel özgürlükler olarak klasik hak ve özgürlükleri düşünmektedir. Ayrıca, yazara göre bu ilkeler bir sıra içindedir. Yani eşit özgürlük ilkesinden uzaklaşma hiçbir zaman daha fazla sosyal ve ekonomik yararları kavuşmayla haklı kılınmaz. Bir başka deyişle, servetin ve gelirin dağıtımı ve toplum içindeki yetkilerin hiyerarşik düzeni eşit özgürlük ve fırsat eşitliği ilkeleriyle uyumlu olmak durumundadır.

Adaletin bu iki temel ilkesi insanların "orijinal konum"da benimsedikleri ilkelere dir. "Orijinal konum" bireylerin aralarında yaptıkları toplumsal sözleşmeyle adaletin iki temel ilkesini kabul ettikleri durumdur. Orijinal konum Rawls tarafından dikkatli bir biçimde tanımlanmıştır. Sözleşmenin yapıldığı bu orijinal konumda bireyler şu özelliklere sahiptir: (a) İnsanlar çıkarlarını gözetirler. (b) Bütün bireyler, kurulacak

²⁵ Cohen, a.g.e., s. 71. Cohen burada "rule by fluctuating majorities" diyor. Belki daha uygun bir çeviri "dalgalanan çoğunluklarla yönetim"dir.

²⁶ John Rawls, A Theory of Justice (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971), s. 60.

toplumla ilgili olarak, değerlendirmeye açık ilkeler ve düşünceler geliştirmek ve önerme özgürlüğü bakımlarından birbirleriyle eşitler. (c) Bireyler belli sonuçlar elde etmek için etkin araçlar kullanma anlamında rasyoneldirler. (d) Bireyler insan psikolojisi, toplum, politika ve ekonomi hakkında genel nitelikte birçok şey bilmektedirler. (e) En önemlisi bireylerin gözlerine geleceği görmemeleri için bir "cehalet perdesi" takılmıştır. Buna göre, bireyler kurulacak toplumda geleceklerinin ne olacağını bilmezler. Hiç kimse gelecekte zeki mi yoksa aptal mı, çalışkan mı yoksa tembel mi, fakir mi yoksa zengin mi, sağlıklı mı yoksa sağlıksız mı olacağını bilememektedir. İşte adaletin bu iki temel ilkesi bireylerin bu konum içinde kabul ettikleri ilkelerdir. Çoğunluk ilkesi de adaletin bu iki ilkesiyle tanımlanan amaçları gerçekleştirme de uygulanabilir bir yöntem olarak kabul edilebilir²⁷.

Çoğunluk ilkesi demokrasinin biçimsel bir ilkesidir. Biçimsel ilkeler, kural olarak, ahlaksal ilkelerin temellerini veya gerekçelerini oluşturmaktan uzaktırlar. James Fishkin "Ahlaksal İlkeler ve Kamu Siyaseti" adlı yazısında bu konuda İdi Amin dönemi Uganda'sından bir örnek vermektedir. İdi Amin uzun yıllar Uganda'da kalarak ve büyük güçlüklerle toplumda yer ve bazı maddi olanaklar elde eden 50.000 Asyalıyı beş parasız ülkeyi terk etmek zorunda bırakmıştı. Bu uygulamanın ahlaksal açıdan savunulamayacağını savunan yazar, İdi Amin bu konuda referanduma başvursaydı da ahlaksal olarak daha savunulur bir durumun ortaya çıkmayacağını belirtmektedir²⁸.

Bu duruma ülkemizden de bir örnek verilebilir: 1982 Anayasasının geçici 4. maddesi 12 Eylül 1980 öncesi iktidar ve muhalefet partilerinin yöneticilerine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üye bulunan milletvekilleri ile senatörlere on ve beş yıllık sürelerle değişen seçme ve seçilme ve siyasal faaliyette bulunma hakları ile parti kurma, partilere girme haklarına yasaklar getirmekteydi. Anayasasının bu geçici hükmü kaldırılmak istendi; ancak çeşitli nedenlerle bunun gerçekleşmesi halkoylaması sonucuna bağlandı. Söz konusu referandum 6 Eylül 1987 günü yapıldı ve çok az bir farkla geçici 4. maddenin kaldırılması mümkün oldu²⁹. Hiç kuşkusuz bunun tersi bir sonuçta ortaya çıkabilirdi. Peki o zaman ne olacaktı? Herhalde yapılan referandum sonucu ahlaksal olarak daha savunulur bir duruma getirmeyecekti.

Bu konuda şunlar belirtilebilir. İlke olarak demokrasi açısından önemli ilkelerin ve temel hak ve özgürlüklerin referanduma konu olmamaları gerekir; çünkü özünde demokratik bir siyasal katılım aracı olan referandum ile temel hak ve özgürlükler, laiklik ve buna benzer demokrasiler açısından önemli ahlaksal ilkelerin ortadan kaldırılması gibi garip ve üzücü sonuçlar ortaya çıkabilir. Çoğunluk ilkesi demokratik ilkelerin ve özgürlüklerin kaybedilmesine araç olmamalıdır. Çoğunluk ilkesi ahlaksal bir ilke olarak her türlü sonucu meşrulaştırmada kullanılamaz. Daha genel bir deyişle, çoğunluk ilkesi dahil bütün biçimsel ilkeler benimsenen politikalara ahlaksal temel sağlamada yetersiz ve eksiksiz kalabilmektedir³⁰.

²⁷ Rawls, a.g.e., s. 361-362.

²⁸ James Fishkin, "Moral Principles and Public Policy," *The State*, der. Stephan R. Graubard (New York: W.W. Norton and Company, 1979), s. 57-58.

²⁹ Yapılan halkoylamasında geçerli oyların 11.711.461'i (% 50.16) "Evet"; 11.636.395'i (% 49.84) "Hayır" olmuştur. Bakınız: Yüksek Seçim Kurulu Kararı, Karar No: 398, *Resmî Gazete*, 12 Eylül 1987. Sayı: 19572.

³⁰ Fishkin, a.g.m., s. 58.

Yalnız şunu da belirtmek gerekir ki, bir toplumda o toplumu oluşturan bireyler üzerinde bağlayıcı nitelikte kolektif kararlara ihtiyaç vardır. Belirli bir sorunla karşılaşan siyasal toplum, o sorunun çözümünü kişisel çözümlere bırakmak istemeyecektir. Bu durumda bir karar alma yöntemi olarak çoğunluk ilkesi demokrasiye en uygun çözüm biçimi olacaktır. Ayrıca çoğunluk ilkesinin temelinde önemli bir ahlaksal ilke yatmaktadır. Bu ilke eşitlik ilkesidir. Çoğunluk ilkesine uygun olarak alınan kararlara uyan kişi demokrasi sözcüğündeki "demos"un kararlarına uymaktadır. Demokrasilerde "demos"u oluşturan kişilerin hiçbirinin bir diğerinden daha iyi karar veremeyeceği varsayılmaktadır. Bunun nedeni ise, "demos"u oluşturan bireylerin hiçbirinin kolektif kararların verilmesinde bir diğerinden daha üstün niteliklere sahip olmadığıdır³¹.

Hans Kelsen'in sözleriyle, "çoğunluk ilkesi hiçbir zaman çoğunluğun mutlak egemenliğiyle, çoğunluğun azınlık üzerindeki diktatörlüğüyle aynı anlamda değildir. Çoğunluk tanımı gereği olarak azınlığın varlığını içerir; ve çoğunluğun hakkı azınlığın varolma hakkını kapsar. Bir demokraside çoğunluk ilkesi ancak bütün yurttaşlar hukuk düzeninin yaratılmasına, her ne kadar bu düzenin içeriği çoğunluğun iradesi ile belirlenecekse de, katılmaya izin verildiğinde gözetilmiş olur. Herhangi bir azınlığı hukuk düzeninin yaratılmasının dışında bırakmak, bu dışarıda bırakma çoğunluk kararı ile de olsa, demokratik değildir; çünkü çoğunluk ilkesine aykırıdır"³². Demokrasinin temel özelliği azınlığa çoğunluk haline gelebilme hakkı tanınmasıdır. Ve bu hak diğer hak ve özgürlükleri de beraberinde getirecektir.

³¹Robert Dahl, "On Removing Impediments to Democracy in the United States," *The Moral Foundations of the American Republic*, der. Robert H. Horwitz (Charlottesville: University Press of Virginia, 1979), s. 245-246.

³²Hans Kelsen, *General Theory of Law and State* (New York: Russel and Russel, 1945), s. 287.